

Οι «τόποι» της ιστορικής έρευνας

Του Τ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ*

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ή Τέχνη, η Ιστορία, προϋποθέτει την έρευνα, δηλαδή την επεξεργασία των τεμηρίων του παρελθόντος, των ιστορικών πηγών, που μπορούν να το αναλαραστήσουν, και έχει τελικά σκοπό την ιστορική γραφή, την ιστορική σύνθεση του παρελθόντος. Υποκειμένο της ο ιστορικός, πρόσωπο κοινωνικά προσδιορισμένο και θεωρητικά καταρτισμένο, που ερευνά και καταγράφει συνθετικά το συλλογικό παρελθόν, έστω και αν μελετά επιμέρους φαινόμενα, και έχει τη δυνατότητα να ελέγχει τις ερμηνευτικές του προτάσεις καθώς αυτές δοκιμάζονται με την «ανάγνωση» των ιστορικών πηγών να κατασκευάζει, με άλλα λόγια, υποθέσεις έρευνας που μπορεί να επαληθευθούν ή να καταλειφθούν.

Η Ιστορία διδάσκεται στα Πανεπιστήμια, σε πτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, αλλά ο αυτοδιδασκασιμός είναι μια άλλη πραγματικότητα.

Πανεπιστημιακά Τμήματα «Ιστορίας και Αρχαιολογίας» λειτουργούν στις Φιλοσοφικές Σχολές Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Ρεθύμνου. Τμήμα «Ιστορίας» λειτουργεί στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο (Κέρκυρα) και «Ιστορίας και Εθνολογίας» στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο (Κομοτηνή). Τομείς Ιστορίας ή μαθήματα υπάρχουν σε πολλά Τμήματα ανάλογα με τις ανάγκες των προγραμμάτων και τις διαθεσιμότητες διδασκόντων (π.χ. Πολιτικό ή Οικονομικό Τμήμα Νομικής Αθήνας). Τέλος, Ιστορία των επιστημών διδάσκεται σε πολλά Τμήματα (δικαίου, φιλοσοφίας, ιατρικής κλπ.).

Σε όλο το σύστημα των ιστορικών σπουδών είναι ανάγκη να αναζητείται η σχέση διδασκαλίας και έρευνας, κεντρικό της αποτελεσματικότητάς της η μίσηση νέων ανθρώπων στην επιστήμη σημαίνει παρουσίαση και «αναπαράσταση» της ερευνητικής διαδικασίας, με τη συμμετοχή των διδασκόμενων, για να γίνεται κατανοητός ο τρόπος κατάκτησης της ιστορικής γνώσης.

Η ιστορική έρευνα στα Πανεπιστήμια γίνεται από τους περισσότερο διδασκόντες με ατομική τους πρωτοβουλία και συνήθως χωρίς οικονομική στήριξη κάποιου ερευνητικού φορέα.

Η επιλογή των θεμάτων των μεταπτυχιακών σπουδών έπρεπε να γίνεται στο πλαίσιο εθνικού ερευνητικού προγράμματος για τη σύνταξη του οποίου δεν άρχισε ποτέ ο διάλογος. Το τυχαίο φαίνεται να χαρακτηρίζει τις επιλογές των θεμάτων και κάποιες συνέχειες όταν διαπιστώνονται οφείλονται σε προσωπικές εμπνεύσεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι τίτλοι των μεταπτυχιακών εργασιών δεν καταγράφονται και δεν κοινοποιούνται: διδακτορικές διατριβές, όταν εγγραφονται, δεν κατατίθενται

συντά στον αρμόδιο φορέα, δεν κυκλοφορεί καταγραφή τους, ούτε λειτουργεί σύστημα αναγράφων. Τα ίδια ισχύουν και για τις διατριβές στο εξωτερικό που παίρνουν ισχύ.

Οι νόμοι δεν θεσμοθέτησαν ποτέ σχέσεις των Πανεπιστημίων με τα Ερευνητικά Κέντρα, και σχέσεις υφάρχουν μόνο σε προσωπικό επίπεδο. Λείπει η πλαστικότητα στους θεσμούς, που θα επέτρεπε κινητικότητα και διάλογο. Στοιχεία σύληρών οριοθετήσεων εξαπηρετούν ανάγκες αναλα-

ραγωγής, όλο και σε χαμηλότερο επίπεδο, φορέων που βρίσκονται σε κρίση.

Η οργάνωση της έρευνας στηρίζεται σε νόμο του 1985, που απέτυχε πρόοδος, παρ' όλο που δεν αντιμετώπισε ουσιαστικά χρονίζοντα προβλήματα ανεξαρτησίας και αυτοδιοίκησης των ερευνητικών κέντρων και δεν θεσμοθέτησε την ερευνητική νομιμότητα και συνέχεια. Ο νόμος δεν εφαρμόστηκε ποτέ στο σύνολό του και η κρίση χρηματοδότησης της έρευνας σκιάζει όλα τα άλλα της προβλήματα ώστε να πάψει και αυτή η συζήτησή τους.

Την ιστορική έρευνα υπηρετούν κυρίως η Ακαδημία Αθηνών και το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. Στην Ακαδημία λειτουργούν 3 κέντρα αμγώς ιστορικά: Αρχαιότητας-Μεσαιωνικού και Νεώτερου Ελληνισμού-Νεώτερης Ελλάδας (ερευνητές 18) και 4 κέντρα Ιστορίας επιμέρους κλάδων (Δικαίου, Φιλοσοφίας, Λεξικού, Κοινωνίας-ερευνητές 18).

Τα Κέντρα λόγω κανονισμού λειτουργίας, παραβίασης και αλεξανθρικής υπηρέτησαν περισσότερο τη δημιουργία ερευνητικής υποδομής (συγκέντρωση και επεξεργασία ιστορικών πηγών) και λιγότερο την ιστοριογραφική πράξη. Πρόσφατος νόμος εξομοιώνει τους ερευνητές με εκείνους των ερευνητικών κέντρων αλλά δεν δίγει το λειτουργικό πλαίσιο.

Στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών λειτουργούν 3 κέντρα Ιστορίας: Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (15 ερευνητές), Βυζαντινών Ερευνών (22 ερευνητές), Νεοελληνικών Ερευνών (22 ερευνητές). Στα Κέντρα έγιναν προσπάθειες με σοβαρά επιτεύγματα συνδυασμού της συγκέντρωσης και επεξεργασίας πηγών με δοκιμές ιστορικής σύνθεσης και παράλληλες πρωτοβουλίες δημοσίευσης ερευνητικών προγραμμάτων για ανερέυντα

θέματα, οργάνωσης συνεδρίων, συντονισμού των ερευνητικών δυνάμεων και σύνδεσης της ελληνικής με τη διεθνή επιστήμη. Και ακόμη για έ-

κό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ (ίδρυση μουσειών, ειδικά συνέδρια, εκδόσεις, περιοδικό) και το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας (εκδόσεις που

Οφειλόμενη είναι η αναφορά στις Εταιρείες ιστορικών μελετών και τα ιστορικά περιοδικά που στηρίζονται στις εθελοντικές προσπάθειες ιστορικών και φιλοσόφων. Η Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού και το περιοδικό «Μνήμων» είναι 20 χρόνια τόπος συνάντησης νέων ιστορικών και ανάπτυξης προβληματισμού σε θεωρητικά και πρακτικότερα ζητήματα.

Οξύ παραμένει το πρόβλημα της πρόσβασης στις πηγές της Ιστορίας και τα βοηθήματα του ιστορικού, εξαιτίας της μεγάλης κο-

“...Όλα τα ερευνητικά κέντρα πορεύονται με δυσκολίες και αβεβαιότητες που φέρνουν η ολιγανθρωπία, η έλλειψη επαρκούς και σταθερής χρηματοδότησης και κυρίως η ανυπαρξία εθνικής ερευνητικής πολιτικής προγράμματος και σχεδιασμού”

να σημαντικό εκδοτικό πρόγραμμα βιβλίων και περιοδικών.

Ιστορική έρευνα σε επιμέρους αντικείμενα γίνεται στο Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, στο Ίδρυμα Πατερικών Μελετών και στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας.

Όλα αυτά τα ερευνητικά κέντρα πορεύονται με δυσκολίες και αβεβαιότητες που φέρνουν η ολιγανθρωπία, η έλλειψη επαρκούς και σταθερής χρηματοδότησης και κυρίως η ανυπαρξία εθνικής ερευνητικής πολιτικής προγράμματος και σχεδιασμού, που με τους αναγκαίους επιμερισμούς τους θα επέτρεπαν την αξιοποίηση της υπάρχουσας υποδομής και κυρίως του ανθρώπινου παράγοντα.

Τα τελευταία 30 χρόνια σημαντική για την ιστορική έρευνα υπήρξε η εξωτερική χρηματοδότηση (από το ΕΙΕ, 1960-1980 από τη Γραμματεία Έρευνας, 1974), από εθνικούς και κοινωνικούς πόρους. Μεγαλύτερη ήταν η συμβολή, κυρίως για τη νεότερη ιστορία, των ερευνητικών φορέων που ίδρυσαν οι Τράπεζες (Εθνική (1975-), Εμπορική (1986-), Αγροτική), που έπαψαν όμως να λειτουργούν από το 1990-91, αφού ανέθεσαν 150 έρευνες και κυκλοφόρησαν περισσότερα από 50 βιβλία. Την ίδια τύχη είχε το Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολογίας (1983-1989) της Γραμματείας Νέας Γενιάς (ανέθεσε 61 έρευνες, οργάνωσε 2 διεθνή συνέδρια, τύπησε 22 βιβλία). Καλύτερη τύχη είχαν και συνεχίζουν το έργο τους, το Πολιτισ-

ενεργήσαν κολλασλαώς τις ιστορικές σπουδές. Παλαιογραφικό Αρχείο).

θυστέρησης στους τομείς των Αρχαίων, παρ' όλη τη μεγάλη πρόοδο που σημειώθηκε τε-

λευταία, και των Βιβλιοθηκών, όπου η στασιμότητα οξύνει συνεχώς τα προβλήματα.

Η μεγάλη βοήθεια που προσέφερε σ' αυτούς τους τομείς το Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ) στους ερευνητές, δείχνει πόσα χρειάζονται να γίνουν από τους αντίστοιχους δημόσιους φορείς.

Κλείνοντας το άρθρο και καθώς πέρασαν από το νου μου τα κατορθωμένα μας τριακονιαετίας στην έρευνα (πολλά από αυτά δεν επέτρεψε η στενότητα του χώρου να σημειωθούν), τα σχέδια που δεν πραγματοποιήθηκαν και εκείνα που βίαια διακόπηκαν ή αφέθηκαν να τελματωθούν, κατ'αλήθεια και πάλι στη διαπίστωση ότι στην κοινωνία μας υπάρχουν ερευνητικές διαθεσιμότητες, αφοσίωση στην έρευνα και ενθουσιασμός, που περιμένουν ιεραρχημένους σχεδιασμούς ανάπτυξης και θεσμούς στήριξής τους.

*Ο κ. Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης είναι ιστορικός, ερευνητής Β' στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/ΚΝΕ.